

Тетяна ТКАЧУК,

orcid.org/0000-0002-4223-268X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

(Вінниця, Україна) *tantka@ukr.net*

Інга ПАСЛАВСЬКА,

orcid.org/0000-0002-0410-0098

старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу

Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

(Вінниця, Україна) *i.paslavska@vtei.edu.ua*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ КОНВЕРСИВНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Стаття присвячена виявленню особливостей застосування перекладацьких конверсивних трансформацій у процесі перекладу медійних текстів з англійської мови на українську. Недостатність вивчення процесів конверсії та перекладу слів-конверсивів, зафіксованих у медійному дискурсі, становить актуальність цієї роботи. У статті для чіткого розуміння сутності конверсії та конверсивних трансформацій проаналізовано праці деяких науковців та зроблено відповідний висновок на основі цих досліджень. У широкому сенсі автори статті розуміють перекладацькі трансформації як заміну при перекладі однієї форми на іншу, яка є перетворенням. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та аналізі тенденції розвитку конверсії в сучасному медійному дискурсі та дослідженні особливостей перекладацьких конверсивних трансформацій. Об'єктом дослідження є перекладацькі конверсивні трансформації. Предметом роботи є лінгвістичні та перекладацькі параметри конверсивних трансформацій. Доведено, що для конверсивних трансформацій характерне семантичне протиставлення ознак таких частин мови, як іменники та дієслова. Виявлено, що конверсиви можуть бути також граматичними, як-от активні й пасивні форми дієслова. Автори статті наголошують, що мовний контекст відіграє важливу роль у передачі значення іношомовних слів. За таких обставин він може бути вузьким, коли йдеться про речення, частиною якого є перекладена мовна одиниця, або широким, коли йдеться про абзаци, частину твору. Однак, у статті доводиться, що переклад залежить не лише від контексту, але й від специфіки семантико-стилістичних зв'язків між лексичними елементами мови. Авторами зазначено, що застосування конверсії, заміни членів речення призводить до перебудови його синтаксичної структури, що може бути пов'язана із заміною головних членів речення.

Ключові слова: конверсія, конверсивні трансформації, контекст, переклад, слова-конверсиви.

Tetiana TKACHUK,

orcid.org/0000-0002-4223-268X

PhD in Philology,

Associate Professor at the Department of Foreign Philology and Translation

Vinnitsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics

(Vinnitsia, Ukraine) *tantka@ukr.net*

Inha PASLAVSKA,

orcid.org/0000-0002-0410-0098

Senior Lecturer at the Department of Foreign Philology and Translation

Vinnitsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics

(Vinnitsia, Ukraine) *i.paslavska@vtei.edu.ua*

FEATURES OF APPLICATION OF TRANSLATION CONVERSIVE TRANSFORMATIONS

The article is devoted to identifying the features of the use of translation conversion transformations in the process of translating media texts from English into Ukrainian. The insufficiency of studying the processes of conversion and translation of converse words is the relevance of this work. For a clear understanding of the essence of conversion and conversion transformations, the article analyzes the work of some scientists and draws a conclusion based on these

studies. In the work, the authors considered the translation aspect of conversion. The authors understand translational transformations as a replacement when translating one form into another, which is a transformation. The purpose of the study is to substantiate and analyze the trends in the development of conversion in modern media discourse, to study the features of its translation. The object of the study is the English-language words-conversives. The subject of the work is the linguistic and translation parameters of the conversion. It is proved that semantic opposition of features of such parts of speech as nouns and verbs is typical for conversion transformations. The article revealed that conversives can also be grammatical, for example, active and passive forms of the verb. The authors of the article emphasize that the linguistic context plays an important role in conveying the meaning of foreign words. At the same time, it can be narrow when it comes to a sentence, of which the translated language unit is a part, or wide when it comes to a paragraph, part of a work. However, the article proves that translation depends not only on the context, but also on the specifics of the semantic-stylistic links between the lexical elements of the language. The authors indicated that the use of conversion, replacement of sentence members leads to a restructuring of its syntactic structure, which may be associated with the replacement of the main members of the sentence.

Key words: conversion, conversion transformations, context, translation, conversion words.

Постановка проблеми. Перекладацькі трансформації, які виникають під час відтворення іншомовного тексту, заслуговують на особливу увагу фахівців у галузі перекладознавства, оскільки слова можуть змінювати свої семантичні властивості у процесі перекладу. Подібно до англійської мови конверсиви в українській мові можуть набувати різних значень в різних контекстах. В інших випадках певні граматичні форми, які здаються однаковими, вимагають більш складних трансформацій при перекладі через відмінності у функціях та традиціях вираження. До таких прийомів належать уподібнення граматичних форм, конверсія та антонімічний переклад.

Аналіз останніх досліджень. Звернення до ідеї «конверсії» відкриває небачені раніше горизонти у вивченні мови, «демонструючи багатство і виразність мови, пояснюючи і систематизуючи її взаємозв'язки і відносини, формуючи наукове розуміння мови як об'єкта лінгвістичної науки» (Горпинич, 2004: 87). Протягом століть вчені послуговувалися філософськими постулатами для розвитку різноманітних галузей знань, зокрема «наукового знання про мову, а тому логіко-філософські основи конверсії визначили її лінгвістичне розуміння – категорії, що виражає зворотні відносини в мові» (Федина, 2010: 63).

Термін «конверсія» як «незалежний елемент» вперше вжив мовознавець Д Лі у своїй книзі «Functional Change in Early English» (Lee, 1948: 4). До того у наукових колах існувало безліч різноманітних термінів, які мали синонімічні значення, як-от «функціональна зміна», «кореневе творення», «транспозиція» або «функціональний зсув». Сьогодні вчені не мають єдиної думки щодо того, як трактувати «конверсію» в лінгвістиці. Г. Марчанд вважає конверсією «тою мовознавчою галуззю, яка вивчає схеми формування лексичних одиниць, тобто слова» (Marchand, 1969: 2). Л. Бауер трактує «конверсію» як «дери-ваційний процес, який пов'язує лексеми з одна-

ковими формами, які належать до різних частин мови» (Bauer, 2005: 123). Вчений зазначає, що «конверсійні трансформації можуть бути транспозитивними та лексичними». Для перших характерна зміна частини мови, при цьому когнітивна ж частина залишається незмінною. Другий вид трансформацій – лексичні – змінюють когнітивну частину, при цьому частина мови може бути як змінною, так і незмінною. Слід наголосити, що конверсія охоплює майже всі частини мови. За її допомогою можна утворити нові іменники, дієслова, прикметники, прислівники тощо, однак найпоширенішими методами словотвору вважаються субстантивізація та вербалізація.

Зауважимо, що конверсійні трансформації можуть здійснюватися в межах однієї мови або при перекладі з однієї мови на іншу. Слід звернути увагу на принципову особливість конверсійних трансформацій. Перш ніж перекладати конверсію з англійської мови на українську, варто з'ясувати основну відмінність, що впливає на відображення цього процесу в обох мовах, тобто питання синтетичної структури мови. Слід пам'ятати, що морфологія та синтаксис повинні бути збережені під час перекладу, адже перекладацькі трансформації одночасно реалізуються на лексичному та граматичному рівнях, а логічні зміни впливають на всі аспекти мовної форми висловлювання. У цьому контексті стає зрозумілим, що на відміну від граматичних трансформацій та антонімічного перекладу, вплив конверсійних трансформацій на відтворення смислового змісту вихідного тексту набагато більший.

Мета статті. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та аналізі тенденції розвитку конверсії в сучасному медійному дискурсі та дослідженні особливостей перекладацьких конверсивних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Медійні тексти містять велике розмаїття жанрів. Ці тексти реалізують функцію впливу на реципієнта та естетичну функцію. Відомо, що у літе-

ратурі раціональність відіграє другорядну роль, а ось естетичне сприйняття дійсності має першорядне значення. У текстах будь-якого жанру чільне місце посідає форма викладу. Художній твір містить широкий спектр засобів, якими послуговується продуцент тексту при його створенні, водночас мова медійного дискурсу вирізняється лаконічністю і точністю. Кожен творець тексту продукує щось не схоже на вже існуючі тексти. О. Селіванова зазначає, що «перекладацька конверсія, або зміна морфологічного статусу форми, зазвичай застосовується в тих випадках, коли має місце традиційна розбіжність ступеня експліцитності елементів повідомлення або стилістична недоречність експлікації» (Селіванова, 2012: 201).

Розглянемо реалізацію перекладацької конверсії на прикладі виразу «*as long as I live*». Він може бути перекладений залежно від контексту, з одного боку, функціональним відповідником «поки я живу», а з іншого, за допомогою прийому конверсії – «в житті»: «*And, help me God, I'll never eat spinach again as long as I live*» – «*І, Богом присягаюся, я більше ніколи в житті не буду їсти шпинат*». У цьому контексті дієслово «*live*», зберігає урочисте звучання, надаючи реченню іронічного ефекту через поєднання клятви зі шпинатом. В українському перекладі це стилістично неприйнятно, тому потребує конверсії. Натомість у реченні «*I'll take care for her as long as I live*» – «*Я буду піклуватися про неї, поки я живий*», вживання дієслова «*live*», відповідає контексту в українській мові, тому у цьому випадку можна застосувати повний переклад, реалізований морфологічним перетворенням вихідного слова.

Згідно з результатами аналізу, в англійській мові переважає дієслівний спосіб вираження предикативних зв'язків, як-от застосування конверсії у перекладі речення «*Ravaging of this landscape will lead to terrible consequences such as creation a new desert on this place*» (Desertsun.com, 2012) – «*Спустошення цього ландшафту призведе до жахливих наслідків, таких як створення на цьому місці нової пустелі*».

А. Коваленко слушно зауважує, що «якщо безеквівалентна граматична форма не є самостійною частиною мови, то в таких випадках найбільш прийнятною при перекладі можна вважати структурну заміну, або конверсію, коли замість специфічної форми вихідної мови використовується аналогічна, але інша форма, здатна служити заміником вихідної» (Коваленко, 2022: 73). З огляду на це, для перекладу герундія українською мовою слід застосовувати близький за морфологічним статусом віддієслівний іменник, інфінітив або діє-

прислівник, як-от у перекладі речень «*He agreed to selling them*» – «*Він погодився продати їх*» (MacDailyNews, 2012); «*After visiting several toyshops, we managed to buy a teddy-bear*» – «*Обійшовши кілька магазинів іграшок, ми купили плюшевого ведмедика*» (MacDailyNews, 2012).

Для конверсивних трансформацій характерне семантичне протиставлення ознак, наприклад, якщо протиставляються різноспрямовані дії. О. Огуй наголошує, що «за такої заміни актант, який виконує дію (тобто суб'єкт), перетворюється в актанта, на якого ця дія спрямована (тобто в його об'єкт) і навпаки» (Огуй, 2003: 52). Прикладами англійських слів-конверсивів та їхніх українських еквівалентів можуть бути такі: «*ancestor – предок / descendent – нащадок; will to – заповідати / inherit – успадковувати; upper – верхній / lower – нижній*» (Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 2009: 48). Слід зазначити, що конверсиви можуть бути також граматичними, як-от активні й пасивні форми дієслова. З-поміж дієслів можна виокремити, наприклад, «*sell – продавати / buy – купувати; lend – позичати / borrow – позичати; rent – брати в оренду / let – віддавати в оренду*». До іменників-конверсивів належать: «*husband – чоловік / wife – дружина; parent – батько / child – дитина; debtor – боржник / creditor – кредитор*» тощо. До локативних конверсивів зараховуємо такі одиниці, як «*from above – зверху / from below – знизу; northward – на північ / southward – на південь, a to the left – наліво / to the right – направо*» (Bauer, 2005: 55).

В англійській мові зафіксовано дієслова, які не є опозиційними, але різняться просторовими ознаками (Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 2009: 52)), як-от, *come* (приходити) та *go* (йти). На думку І. Сіняговської, «дієслово *come* більш обмежене, ніж *go*, оскільки позначає напрямок до мовця або слухача: *Come to me* (Підійди до мене); *I'll come to you* (Я прийду до тебе)» (Сіняговська, 2014: 56). Дієслово *come* позначає рух до мовця або слухача в момент дії: «*I'll come to see you in Paris when you get there*» (Catching Cold, 2016). Окрім того, це дієслово вживається для позначення руху у напрямку до місця, де буває мовець або слухач, при тому, що в момент мовлення він може знаходитися в іншому місці: «*I came to your house (but you were out)*» – «*Я приходив до тебе додому (але тебе не було)*» (Catching Cold, 2016). Якщо не відомо, де знаходиться в момент мовлення мовець, то можна використовувати дієслово *go*.

Дієслова «*bring*» (приносити) і «*take*» (брати, взяти) мають подібні параметри вживання, водночас володіють комплементарним значенням:

«carry» (носити). Існують інші дієслова, як-от: «ask» (питати) і «reply» (відповідати), «offer» (пропонувати) і «accept» (приймати), пов'язані темпоральними відносинами. Продемонструємо приклади вживання конверсивів: «*He runs either in front of his mother or behind her*» – «Він біжить то попереду матері, то позаду неї». У цьому прикладі реляційні опозиції реалізуються словами: «*in front*» – попереду та «*behind*» – позаду, які пов'язані взаємспрямованими локативними відносинами.

О. Селіванова у своїй монографії «Проблема диференціації перекладацьких трансформацій» стверджує, що «при створенні певного перекладу необхідно уникати двох крайнощів: з одного боку, це дослівний переклад, позбавлений художнього забарвлення, з іншого боку, це створення художньо повноцінного перекладу, але позбавленого еквівалентності з текстом оригіналу» (Селіванова, 2012: 95). У цьому контексті перекладачам слід дотримуватися певних вимог, щоб у процесі перекладу не втратити художність твору, водночас максимально наблизитися до оригіналу. Однак одних лише знань перекладачеві не завжди достатньо: він повинен володіти спеціальними навичками та вільно володіти як іноземною, так і рідною мовами. Звичайно, культурні відмінності також важливі в перекладацькій роботі. Часто є основною «причиною неминучих втрат при перекладі фольклору, сленгу та діалектів» (The Cambridge Grammar of the English Language, 2002). Культурні відмінності спричиняють труднощі, які в тій чи іншій формі залишають сліди в перекладеному тексті. З огляду на це, в процесі перекладу слід прагнути до мінімізації втрат, пов'язаних з цим фактором, тому корисно використовувати антропоніми, назви рослин і тварин, топонімічні назви тощо. Перекладачам доводиться вдаватися до перекладацьких трансформацій, правильне використання яких є важливим завданням при створенні перекладеного тексту.

Якщо розглянути поняття «трансформації» в більш широкому сенсі, то можна стверджувати, що «перекладацькі трансформації зводяться до заміни при перекладі однієї форми на іншу, яка є перетворенням» (Сіняговська, 2014: 65). При порівнянні вихідного тексту з його перекладом виявляється, що деякі місця оригіналу перекладені дослівно, а інші значно відрізняються від оригіналу. Трапляються уривки, де перекладений текст не має нічого спільного з оригіналом, засвідчуючи приклад використання перекладацької трансформації. Мовний контекст відіграє важливу роль у передачі значення іншомовних слів.

Контекст може бути вузьким (речення, частиною якого є перекладена мовна одиниця) або широким (абзац, частина твору тощо). Переклад залежить не лише від контексту, але й від специфіки семантико-стилістичних зв'язків між лексичними елементами мови. Розглянемо деякі фрази та вирази, які є складними для перекладу. «*At first he roooh-pooohed the story, but he became thoughtful, <...>*» (The smart local, 18.03.2020) – «Спочатку він не хотів і слухати, але потім замислився, <...>». У реченні оригіналу спостерігається конверсія, тобто перехід з однієї частини мови в іншу: прислівник «*roooh-poooh*» перетворився на дієслово у минулому часі, а також відбулася заміна стверджувальної форми заперечуванню.

Застосування конверсії, заміни членів речення призводить до перебудови його синтаксичної структури, що може бути пов'язана із заміною головних членів речення: «*Kent had a frantic sense of walls rising up between him and his purpose*» (Gutenberg.org, 2019) – «У Кента з'явилося жахливе відчуття, що перед ним, на його шляху до мети, з'явилася непереборна переешкода». У наведеному прикладі підмет, виражений антропонімом *Kent*, перекладається додатком; натомість додаток *sense* перекладається на українську мову підметом. У наступному прикладі відбувається заміна підмета *mind* на обставину місця при перекладі на українську мову: «*His mind twisted off into uncontrollable fur*» (The New York Times, 2015) – «У його голові все почорніло від рантового нападу нестримного гніву». У контексті «*The room was empty, dusty, dark, unfurnished*» – «У кімнаті було порожньо, пильно, темно» – здійснено заміну підмета, вираженого загальним іменником *room*, на обставину місця. Крім того, відбулася заміна членів речення, а саме: прикметники *empty, dusty, dark* замінилися на прислівники.

Заміну дієслова «*twisted*» на прикметник виявлено у прикладі «*The creature regarded him intently from its one gleaming red eye, its fantastic black body twisted curiously, as if that half-human shape was but a part of its form, the remaining portion being somehow out of sight*» – «Істота пильно розглядала його своїм єдиним блискучим червоним оком, водночас його фантастичне чорне тіло було дивним чином скрюченим, так якщо б ця напівлюдська фігура була лише частиною цілого, інша половина якого залишалася невидимою». Заміну пасивної конструкції на активну при перекладі українською мовою спостерігаємо у прикладі «*He was not afraid, only astounded*» (DesertSun, 2020) – «Він зовсім не злякався, лише був вражений».

Отже, у процесі перекладу перекладачі послуговуються конверсивними трансформаціями, коли дієслово замінюється його конверсивом, підмет може замінюватися обставинами часу, місця тощо.

Висновки і перспективи подальших розробок. Узагальнено перекладацькі трансформації, які трактуються як заміна при перекладі однієї форми на іншу, яка є перетворенням. Конверсивам, зафіксованим в англійських медійних текстах, властива зміна частини мови при перекладі

на українську мову. Для конверсивних трансформацій характерне семантичне протиставлення ознак таких частин мови як іменники та дієслова, оскільки переклад залежить не лише від контексту, але й від специфіки семантико-стилістичних зв'язків між лексичними елементами мови.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні конверсивних трансформацій при перекладі медійних текстів з української мови на англійську.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підручник Київ : ВЦ Академія, 2004. 336 с.
2. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : навч. посібник Київ : ІНКОС, 2002. 425 с.
3. Огуй О. Д. Лексикологія англійської мови : навч. посібн. Вінниця : Нова книга, 2003. 416 с.
4. Селіванова О. О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій : монографія Київ : Нова філологія, 2012. 244 с.
5. Сіняговська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту : монографія Київ : Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія, 2014. 432 с.
6. Федина М. Р. Дієслівна конверсія як основне джерело поповнення словникового складу сучасної англійської мови дієсловами : зб. наук. пр. Львів : видавництво Сполом, 2010. 380 с.
7. Bauer L. Conversion or Zero-derivation: An Introduction : Münster: Waxmann Verlag GmbH, 2005. 180 p.
8. Lee D. W. Functional Change in Early English : Menasha, Wisconsin : Columbia University dissertation, 1948. 240 p.
9. Marchand H. The Categories and Types of Present Day English WordFormation. A Synchronic-Diachronic Approach : München, Germany : C. H. Becksche Verlagsbuchhandlung, 1969. 420 p.
10. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / ed. by M. Baker, G. Saldanha : London, NY : Routledge, 2009. 674 p.
11. The Cambridge Grammar of the English Language / R. Huddleston, G. Pullum. Cambridge, United Kingdom : Cambridge University Press, 2002. 1842 p.

REFERENCES

1. Horpynych, V. O. (2004). Morfolohiia ukrainskoi movy [Morphology of the Ukrainian language] : pidruchnyk. Kyiv : VTs Akademiia [in Ukrainian].
2. Kovalenko, A. Ya. (2002). Zahalnyi kurs naukovo-tekhnichnoho perekladu [General course of scientific and technical translation] : navch.posibnyk Kyiv : INKOS [in Ukrainian].
3. Ohui, O. D. (2003). Leksykolohiia anhliiskoi movy [Lexicology of the English language] : navch posibn. Vinnytsia : Nova knyha. 416 p. [in Ukrainian].
4. Selivanova, O. O. (2012). Problema dyferentsiatsii perekkladatskykh transformatsii [The problem of differentiating translation transformations] : monohrafiia Kyiv : Nova filolohiia. [in Ukrainian].
5. Siniakovska, I. Yu. (2014). Vyznachennia ta klasyfikatsiia perekladatskykh transformatsii u protsesi khudozhnoho perekladu tekstu [Definition and Classification of Translation Transformations in the Process of Literary Text Translation] : monohrafiia Kyiv : Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu Kyievo-Mohylianska akademiia [in Ukrainian].
6. Fedyna, M. R. (2010). Diieslivna konversiia yak osnovne dzherelo popovnennia slovnykovoho skladu suchasnoi anhliiskoi movy diieslovamy [Verb conversion as the main source of replenishing the vocabulary of modern English with verbs] : zb. nauk. pr. Lviv : vydavnytstvo Spolom [in Ukrainian].
7. Bauer, L. (2005). Conversion or Zero-derivation : An Introduction: Münster : Waxmann Verlag GmbH [in English].
8. Lee, D. W. (1948). Functional Change in Early English : Menasha, Wisconsin : Columbia University dissertation [in English].
9. Marchand, H. (1969). The Categories and Types of Present Day English WordFormation. A Synchronic-Diachronic Approach : München, Germany : C. H. Becksche Verlagsbuchhandlung [in English].
10. Routledge Encyclopedia of Translation Studies (2009) / ed. by M. Baker, G. Saldanha : London, NY : Routledge [in English].
11. The Cambridge Grammar of the English Language (2002) / R. Huddleston, G. Pullum. Cambridge, United Kingdom : Cambridge University Press [in English].